

Eesti Vabariigi aastapäevast eri malevates

• Sakala maleva ja Viljandi rahva ühine marss

Põlvamaa malev alustas riigi pidupäeva päikesetõusul lipu heiskamisega Kanepis. Seejärel viidi lilled ümbruskonna neljale Vabadussõja ausambale. Järgnesid autasutamised ja maleva pere koostumine.

Tartu malev alustas päeva samuti lilled-pärgade viimisega Vabadussõja ausammastele, Kuperjanovi kalmule ja Kalevi-pojale. Malev sai autasud kätte juba 20. veebruaril KVÜÖA aulas peetud aktusel.

Võrumaa malevgi oli päikesetõusul jalul ja kompanii rivistus üles Antslas, kus heisati lipp. Päeval käidi piiriäärses Lätis

tundmatu sõduri haul. Pärjad viidi ka vabadussõjalaste haudadele. Öhtu vedeti pidulikult naiskodukaitsjate kaetud laua taga. Anti kätte autasud.

Pärnumaa malev viis hommikul pärjad vabadussõjalastele kalmistul. Kohal olid lipud ja auvahtkonnd. Käidi kunagise malevapealiku kol-ltn Avingo haul, samuti austati II maailmasõjas langenuid keslinna mälestussamba juures. Tori kirikus avati mälestusplaat „Eesti Vabadusristi kavalerid II maailmasõja ohvrid“. Tori kalmistul mälestati vabadussõjालasi. Öhtul anti kätte autasud.

Viru malev osales päikesetõusul lipu heiskamisel Rakvere linnuses. Lilled viidi Rakvere Vabadussõja ausambale. Seejärel olid maleva staabi ukсед avatud kõigile huvitatule, samas anti kätte autasud. Uhtaegu oli maja I korrusel Rakvere Galeris avatud näitus „Meie, virulased“.

Sakala malev viis lilled Vabadussõjas langenuile Riia maantee kalmistul, Anton Irve mälestuskivile Pauluse kiriku juures ja metsavendade mälestussambale Pärnu maantee kalmistul. Keskpäeval toimus Viljandile tavakohane

Kaitseliidu ja rahva marss läbi linna kohtumaja juurde, kus linnapea luges ette Iseisvusmanifesti, nagu seda tehti ka 1918. aastal. Osales u 300 inimest. Autasud anti kätte maavanema ja linnapea ühisel vastuvõtul 23. veebruaril, seega president Pätsi sünnipäeval.

Lääne maleva allüksuse marsis pidulikult läbi Haapsalu linna ja rivistus Haapsalu lossiplatsil, kus allüksusega liitunud eriorganisatsioonid. Maleva lippurid kandisid maakonna, Haapsalu linna ja vabadussõjaltajate lippe. Pärjad viidi

Lihula ja Martna Vabadussõja ausammastele. Autasutamine nagu kõikjal mujalgi.

Saaremaa malev korraldas piduliku kõnekoosoleku, kus anti kätte autasud. Osaleti Kuressaares Vabadussõja ausamba juures pidupäeva koosolekul. Asetati pärjad ausambale.

Tallinna malev osales tavakohaselt Reaalkooli juures rahva koosolekul ja Jüriöö pargis Eesti Vabariigi 91. aastapäeva aktusel.

Alutaguse malev asetas pärjad Ida-Virumaa Vabadussõja mälestusmärkidele.

Toila vallas Vokas korraldati relvanäitus.

Jõgeva malev mälestas Vabadussõja ausammaste juures ja kalmistul Eesti Vabariigi eest langenuid.

Järva malev osales lipu heiskamisel, asetas pärjad Vabadussõja ausambale ning oli mälestushetkedel Paide Kesk-väljakul ja Püha Risti kirikus. Öhtupoolikul järgnes sellele maleva pealiku vastuvõtt.

Rapla maleva Noorte Kotkaste lipp õnnistati jumalateenistusel Rapla Maarja-Magdaleena kirikus. Viidi pärjad Vabadussõja ausambale ja mälestusmärkidele.

Valgamaa malev osales Metsa tänava kalmistul mälestustalitusel ning korraldas koos Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsiooni sihtasutusega ja maakonna teiste jõustruktuuridega Valga linnas ning Otepääl perepäeva. Tõrvas mälestati Eesti Vabariigi eest langenuid Vabadussõja mälestusmärkide juures.

Kaitseliidu tava kohaselt ülen-datakse auastmes ja antakse autasud üle vabariigi aastapäeval. Kui seda pole iga maleva puhul nimetatud, ei tähenda see tava eiramist.

Toimetus

Mälestati admiral Pitkat

19. veebruaril mälestasid Kaitseliit, Kaitsväge, Piirivalve ja veteranid admiral Pitkat tema 137. sünniaastapäeval Tallinnas Pitka mälestusmärgi juures. Päevakõne pidas Kaitseliidu ülem kol-ltn Raivo Lumiste:

“Eesti Vabadussõja hing, üks energilisemaid ja eesmärgi-kindlaimaid Eesti iseseisvuse eest võitlejaid kontradmiral Johan Pitka sündis Järvamaal, Võhmuta vallas Jalgsema külas. Kuigi ta oli maapoiss, tekkis tal juba varakult vastupandamatu soov saada mere-meheks. 1890. aastal see soov täitus: temast sai kõigepealt Tallinnas lootsi paadipoiss ja mõne kuu pärast sai ta auriku peale, millega tegi reisi ümber Euroopa. Meresõidutarkusi õppis Pitka juurde Käsmu, Kuressaare ja Paldiski merekoolides, misjärel sooritas kaugsõidukapteni eksamid. Kuni 1902. aastani sõitis Pitka merd purje- ja aurulaevadel. 1917. aastal asutas ta seltsi „Laevandus“, oli energiline Tallinna Merekooli asutamise eest võitleja ja Tallinna linnavolikogu liige.

1917. aastast oli Johan Pitka aktiivselt tegev Tallinna linna-

elu turvalisuse korraldajana. Ta oli see, kes energiliselt tegutses kodanike Omakaitse organisatsioonide loomisel, et neil pöördelisel aegadel ära hoida rüüstamised ja korralagedused. Tänu oma veendumustele ning täis otustavust suutis ta kaasa haarata erinevad rahvakihid; Tallinna linna Omakaitse olid nii Balti parunid kui Eesti rahvuslased, ärimehed, majaomanikud, tööliselised ja ka näiteks Estonia teatri näitlejad. Ka Eesti Sõjaväelaste komitees oli ta üks vähesed tsivilistid.

1918. a. novembris valiti Johan Pitka „Eesti Kaitse Liidu“ juhataes esimeheks, ülemaks kindralmajor Ernst Pödder. Pitkat jätkus kõikjale: organiseerima, innustama relvade muretsemist kogu maal, sakslastelt relvastuse, ladude, materjalide ülevõtmist, piiri- ja rannavalve korraldamist, Tallinas põhiliseks sõjaliseks jõuks olnud kahesajale kooliõpilasele tegevusjuhiste andmine oli algukses samuti tema peal. Kaitseliit korraldas esialgu ka merejõude. 11. novembril 1918 võeti sakslastelt üle vahilaev, mis sai nimeks „Laine“ ja sellele pandi kaitseliitlased vahti. 18. novembril heisati sel laeval

Eesti sini-must-valge lipp. Pealetungiva Punaarmee vastu organiseeris ta kaitseliitlaste saatmist Tallinnast Narva alla. Vabadussõja kestel polnud tegevusala, kus Pitka ei oleks kaasa löönud. Alustanud Kaitseliidu raames jõudis ta korraldada soomusrongide ja –autode ehitamist. Esimese soomusrongiga rindele minnes innustas ta mehi võitlusele punase hädaohuga. Lisaks mereoperatsioonide juhtimisele toimus Pitka juhatusel praktiliselt kogu meie riikliku mereasjanduse organiseerimine ning korraldamine 1919. aasta veebruarist peale. Vabadussõja teenete eest sai Johan Pitka Vabadusristi I liigi 1. järgu. Oma tegevusega võitis Pitka ka rahvusvahelise tunnustuse, teda on hinnanud nii Briti eskaadrijuht admiral Cowan kui Briti valitsus. Laidoner ja Pitka olid hiljem need, kes 1920. aastal said Püha Georgi ja Püha Michaeli rütelkomandori risti, mis oli kõrgeim autasu, mille britid välismaalastele üldse välja andsid.

Lätlased annetasid talle Läti II klassi Karutapjaordeni ja Läti Vabadussõja mälestusmärgi.

1929. aastal sai ta Kotkaristi teenetemärgi I klassi mөөkade-ga.

Pärast Vabadussõja lõppu jäi ta edasi tegutsema ärilial, oli isamaalise noorteorganisatsiooni, Noorkotkaste eelkäija – Noorseppade Maleva juht ja vaimne liider. Sekkus aktiivselt ka poliitilisele ellu. 1920. aastal asutas Johan Pitka organisatsiooni Valve Liit ja 1923. aastal uue erakonna Rahvuslik-Vabameelne Partei.

Nende väljaannetes „Valve“ ja „Eesti“, mida ta suures osas ise ka finantseeris, astuti välja väärnähutuste vastu Eesti elus. 1907. aastast ilmus ajakirjanduses arvukalt tema artikleid nii päevapoliitilistel kui mere-teemal, lisaks veel tõlkeid.

1936. aastal rajas Pitka endale ja oma perele maakodu Ebavere mäe jalani Vääke-Maarja lähedal. Seal pühendus ta memuaaride kirjutamisele, mis hakkasidki ilmuma üldpealkirja all „Minu mälestused“, mis kohe kõitsid lugejate tähelepanu hea ilukirjandusliku taseme poolest ja seda tänase päevani.

Eesti ajalukku on Johan Pitka läinud mitte ükski Vabadussõja sangarina, vaid ka vabaduse

märtrina. II maailmasõja ajal Soomes olles tundis ju Pitka tookordset poliitilist ja strateegilist olukorda; ta teadis, et inglased seokord enam abi ei saa anda, kuid ta tuli siiski taas kodumaale 1944. aasta aprillis. Oma Vabadussõja-aegsetele aadetele ja seisukohtadele

truuks jäädes, kinnitas ta: „Kõik muu peab jääma tagaplaanile, kui saatus nõuab koduma ja rahva kaitsele kaasalöömist.“ Meenutagem Kaitseliidu loojat admiral Johan Pitkat ja olgem oma tänastes tegudes admiralii mälestuse väärilised!”

OMA MAA

Viljandi, märts 2009

Kaks põlvkonda relvavendi

24. veebruaril viis kohalik rahvas, sh kaitseleitlased, lilli ka Karksi-Nuia ausambale. Kõneles II maailmasõja veteran **Boris Takik**:

„Kuulsime äsja palju tunnustavaid sõnu nende meeste kohta, kelle nimed on raiutud siia ausambale. Need mehed astusid kõhklematult, relv käes, välja vastloodud Eesti Vabariigi kaitseks. Nad läksid sõtta väga raskestes oludes, peaaegu lootusetat. Nad langesid, andsid oma elu, ilma et oleksid saanud rõõmustada päästetud Eesti Vabariigi üle. Meenutame neid alati sügava austusega. Kahjuks ei jäänud see raskelt väljavõidetud riik püsima. Jutunud maailmavalutajatest suurriigid hävitasid selle paarkümmend aastat hiljem. Kuid II maailmasõja käigus tekkis õhkõrn lootus, et suudame ehk üldises kaoses oma riigi ikkagi taastada. Nii haaras Vabadussõja meestele järgnenud põlvkond, s.o. meie põlvkond, jälle relvad. See võitlus oli veelgi halastamatum ja kordades ohvriterohkem. Väga palju meie vendi, sõpru ja koolivendi langes. Nemad olid meie relvavennad. Ka neid mehi, kelle nimed on siin ausambal, peame õigustatult oma relvavendadeks. Ei loe, et nad langesid veerand sajandit varem – võitluse eesmärk ja vaenlane olid ju samad. Meie põlvkonna võitlust võib pidada Jätku-Vabadussõjaks. Kurvastuseks ei ole aga selles teises sõjas meie langenutele mälestusmärki. Suur hirm meie põlisvaenlase häaletorude ees sundis ametimehi pimeduse varjus ära viima Lihula samba, jätku- ja vabadussõjalaste ainukesse mälestise. Kui Vabadussõjas võideldud ja langenud mehed oleksid üles näidanud samasugust argust, võite olla kindlad, ei kuuleks me sellel maalapil Läänemere kaldal praegu eesti keelt. Langetame pea kõigi nende langenute austuseks ja oleme veendunud, et samuti jäävad neid austama ka järgmised põlvkonnad.“

Laidoneri sünnipäevast Viljandis

12. veebruaril tähistati Viljandis, Laidoneri sünnilinnas, kindrali 125. sünniaastapäeva. Päev algas kogunemisega Laidoneri sünnikohas kunagises Raba talus Viiratsis, jätkus Laidoneri ratsakuju juures Viljandi lossimägedes ja lõppes aktusega Viljandi kultuurimajas. Saal oli rahvast tulvil, enamasti eakamad inimesed. Avakõne pidas Kindral Johan Laidoneri Seltsi esimees **Trivimi Velliste**. Ta tuletas meelde, et Tartu rahu sõlmimise ajal oli Jaan Poska sõnaosava kõne toetuseks Laidoneri sõjavägi 100 000 meest. Laidoner oli osav ja karismaatiline väejuht, kelle tegevus tõi Vabadussõjas võidu. II maailmasõja aegsed otsused olid selle aja otsused. „Tagantjärele tarkus on täppisteadus“, tsiteeris kõneleja kaitseminister Jaak Aaviksoo sõnu. Otsime üles Laidoneri põrmu Venemaal ja toome ta lugupidamise märgiks kodumalda, nagu sai tehtud president Pätsi põrmuga. Trivimi Velliste meenutas kuulajatele, et tänavu täitub

125 aastat ka Eesti lipu õmblemisest - Laidoner ja sinimustvalge on ühevanused. **Jaak Aaviksoo** lausub oma kõnes, et tihti tuleb omad huvid seada üldistest tahapoole, nagu seda tegi ka Laidoner. See kehtib tänapäevalgi. See

tähendab riigi kaitsevõimet ja väljaastumist ründe korral. Peame täna tegema kõik, et nii 1924. aasta kui ka 1939. aasta väljakutsed oleksid meile jõukohased. Väike Eesti on suures ilmas aidanud luua rahu, nagu Laidoner aitas

sedat teha Türgi ja Iraani piiri asjus. Mõnedki ärimehed on suhtunud üleolevalt Eesti kaitsevõimesse, oleme ju väikeriik. Eestil tuleb kaitsta ennast ja toetada partnereid. Tugevad oleme koos. Meil on põhjust olla tänulik soomlastele, rootslastele ja taanlastele abi eest Vabadussõjas. Täna anname meie oma abi ses rahutus maailmas. Jätkame kindral Laidoneri tööd, mida ta tegi kogu oma eluaja. Teo- võimeline Eesti kaitsevägi on parim mälestis Laidonerile. Saali sooja aplausi pälvivad Vabadussõja võidusamba autorid.

Kõnede järel näidati Eesti Kultuurifilmi kettaid aastast 1938. Rahvas sai näha ja kuulda nii Laidoneri kui Pätsi esinemist ja tollase Kaitseliidu võimsust.

Vabadussõja aegseid laule esitas täismenuga **trio „Põldsepp ja pojad“**. Väga õnnestunud ürituse olid korraldanud Viljandi Maavalitsus ja Viljandi Linnavalitsus.

Priit Silla

Konstantin Pätsi sünnist 135 aastat

Teatavasti möödus 23. veebruaril 135 aastat meie esimese presidendi Konstantin Pätsi sünnist. Sõna teatavasti on ilmselt kurjast, sest Päts on unustusse jäänud, nagu oleks tegemist kellegi muinasaegse tegelasega. Pätsi kuulsuse ähmastamisega on seotud mitmed ajaloolased, kes talle otseselt pori loopinud või kaudsemalt süüdistanud Eesti alistumises vastupanuta. Kui neil olekski õigus, vähemalt osaliselt, ei tohi ikkagi unustada Pätsi teened Eesti Vabariigi loomisel. Usutavasti algas Vabadussõda ehk esimene vastupanu punasele Venemaale Pätsi rusikahoo- bist nõupidamislauale. Päts oli lugupeetud riigisälvadava osa eesti rahva silmis kuni 1939. aastani. Ka pärast seda pool- das suurem osa eestlastest Pätsi otsust kui paratamatust

lubada sisse Vene baasid. Päts tahtis ju parimat – säästa eestlaste elusid. Kas see nii läks, on küsimärgi all tänase päevani. Teame ju praegu, kui palju ohvreid põhjustas punaste okupatsioon, aga ei tea, kui palju oleks kaasa toonud sõjaline vastuhakk. Kui võrd Pätsi süüdistatakse Eesti Vabariigi loomise eest. Päts tundis end riigi isana, riigi eest vastutajana, ja julgus teha otsuseid, mis kahjustasid tema enda mainet. Pätsi võib võrrelda isaga, kes kasvatab kiindunud oma last ega märka, millal see täiskasvanuks saab. Pidagem au sees oma riikluse sümboleid, oma esimest presidenti!

Priit Silla

Tartu ei pidanud kangelasi aukodaniku nimetuse vääriliseks

Rühm lugupeetavaid Tartu kodanikke, kelle hulgas on ülikooli õppejõude jt haritlasi, on **10 aastat järjest** esitanud Tartu aukodaniku nimetuse saamiseks vabadusvõitlejad ning kaitseleitlased Mart Nikluse ja Enn Tarto. Alati on Tartu Linnavalitsus jätnud nimetatud mehed aukodaniku nimetuse saamiseks esitamata. Ju on siis alati leidunud sobivamaid.

Tartu Linnavalitsusel võib õiguskki olla, sest Niklus ja Tarto on väärt Eesti Vabariigi aukodaniku nimetust. Tuleb aeg, mil Euroopa hakkab neid hindama kui türanliku Nõukogude Liidu, vägivalla

ja vale impeeriumi kukutajaid. Niklus ja Tarto pole olnud kangelased mitte plahvatuslikul võitluse hetkel, vaid aastakümneid, kogu elu, kuni jätkub anastajaid ja nende tallalakkujaid. Võib-olla Tartu linn oma praeguste juhtide meelest ei vääriki nii suurt au pidada neid oma aukodanikeks. Nii Mart Niklust ja Enn Tartot kui ka teisi Baltimaade vabadusvõitlejaid (nimetatud ka dissidentideks) on märgatud ja autasustatud paljudes maailma riikides. Kas vanasõna prohvetist ja tema kuulsusest peab ka siinkohal paika?

Priit Silla

Lõuna Politseiprefektuur ja Tartu malev allkirjastasid koostöökokkuleppe

Lõuna Politseiprefektuuri politseiprefekt Tarmo Kohv ja Tartu maleva pealik mjr Ülar Vomm allkirjastasid 12. veebruaril Tartumaal Mäksa vallas Mellistel koostöökokkuleppe 2009. aastaks. Kokkulepe käsitleb käesoleva aasta väljaõppe- ja avalikke üritusi ning vaatab ka tulevikku. Politsei jätkab kaitseleitlastest abipolitseinike koolitamist ning annab läbi kaitseliidu sõidukijuhtidele kolonnisõidu väljaõpet. Malev omalt poolt pakub politseinikele tehnilist tuge operatsioonidel Suur-Emajõel ning annab politseiametnikele ellujäämiskoolitust ja kaardiõpet. Traditsiooniliselt teevad malev ja prefektuur koostööd maakaitsepäeva üritustel

Tartu maakonnas. Plaanis on teisi ühiseid ettevõtmisi. Koostöökokkuleppe allkirjutamisega lõppes Lõuna politseiprefekti tutvumisring- sõit oma vastutusosalal Tartu, Jõgeva, Viljandi, Valga, Võru ja Põlva maakonnas. Mellistes võttis külalised vastu Mäksa vallavanem Margus Pleksner. Vestlusringis Tarmo Kohviga olid Tartu maavanem Esta Tamm, Luunja ning Mäksa valla esindajad ja Kaitseliidust lisaks malevapealikule staabiülemltn Tanel Meiel. Küsimustele vastamisel toetasid prefekti Lõuna Politseiprefektuuri juhtivtöötajad.

Mjr Ülar Vomm
Tartu maleva pealik

Foto: Remo Peri

Valgamaa kaitseleitlased taas õppusel

7. ja 8. veebruaril harjutasid 26 Valgamaa kaitseleitlast rühma motorännakut (motoriseeritud rännakut) ja lahingutegevust sattumisel varitsusele. Õpiti selgeks veokite ettevalmistamine, neil paiknemine, rühma tegevus varitsuse korral, laagri rajamine ja öiste häälte eristamine. Noorim jaopealik Maarja Mägi õpib Valga Gümnaasiumi 10. klassis. Tema ja kõik teised õppusele tulnud noored said hästi hakkama ja olid ise rahul. Õõbimine lumise metsa all telkides pakkus põnevust. Skautspataljoni luureülem kpt Ivo Jurak, kes Valgamaalasi abistas, hindas õppuse edukaks. Rühma- ning jaopealikele oleks tarvis rohkem praktikat. Üldiselt jäi tulemustega rahule ka Valgamaa maleva väljaõppe instruktorkn-ltn Hare Unt.

Toimetus

KL Tartu maleva lugu

11. novembril 2008, Kaitseliidu (edaspidi KL) 90 aastapäeva aktusel esitleti Tallinnas, rahvusraamatukogu saalis raamatut „Eesti eest“. Kaante vahele oli saanud KL taasloomise lugu aastatest 1988–2008. Kõik malevad kirjutasid oma loo ise ja raamatuks seadis selle kokku toimetuskolleegium, mille eesotsas oli peatoimetaja Merike Jürjo.

Malevad lugude kokkuseadjad olid enamasti varasemate kirjutamiskogemusteta kaitseliitlased, kes kõik seisavad professionaalsest ajalooteadusest ja –kirjutamisest üsna kaugel. Autoritest oli ainult paar meest varem raamatut kirjutamisega tegeleenud. KL Tartu linna ja maakonna loo pani paberile nende ridade kirjutaja.

Tahaksin järgnevas loos kirjutada sellest, kuidas maleva ajalugu valmis, probleemidest ja muust sellega seonduvast ning nimeliselt tänada kõiki, kes mind KL Tartu maleva ajaloo kirjutamisel abistasid ja jõu ning nõuga toetasid. Ja natuke mõtsikeda.

KL uue ajaloo kirjutamine sai alguse 2006. aastal, kui KL peastaabis toimunud koosolekul pandi paika tulevase raamatut piirjooned. Loobuti ajaloolaste teenetest ja iga malev pidi ise leidma oma ajaloo kirjutaja. Sügisel 2006 helistas mulle KL Tartu maleva pealik kapten Asko Aren ja tegi ettepaneku hakata Tartu lugu kirjutama.

Tõenäoliselt usaldati maleva uue ajaloo kirjutamine mulle sellepärast, et olin mõned aastad varem avaldanud raamatut „Kaitseleit Haaslava vallas 1925–1940“, mille tegemise ja väljaandmiseks raha küsimise käigus jõudsin piisavalt igat masti pealikke ära tüüdata.

Minu jaoks oli Tartu maleva loo kirjutamine äärmiselt huvitav kogemus. Mineviku ehk ajaloo kirjutamine ei ole kunagi kerge. Niipalju, kui on erinevaid inimesi on ka erinevaid arvamusi, hinnanguid, meenuvusi ja mälestusi. Kogesin seda kõike omal nahal.

Kohtusin ja tutvusin lähemalt paljude tarkade ja huvitavate inimestega. Laiendasin tuntuvalt oma sõpruskonda ja silmaringi. Nüüd tean ka vähemalt ühte Eesti ajaloo seisukohalt olulist fakti, mis tegelikult oli hoopis teistmoodi, kui sellest ametlikus ajalookäsitluses kirjutatakse. Tean ka paari võrast perekonnasaladust. Loomulikult jätan ma aga kõik selle enda teada.

Sisuliselt tuli alustada tühjalt kohalt. KL Tartu Maleva uue ajaloo periood, alates 1990. aastast, oli seni põhjalikult uurimata ja lahti kirjutamata. Ühnteist aga leidis.

KL Tartu maleva arhiiv on põhjalik ja ülevaatlik alates 1990. aastate lõpust. Aastate 1990–1997 kohta on maleva arhiivis materjale väga napilt või puuduvad need üldse. Ka ei ole arhiivis säilinud midagi KL Tartumaa maleva tegevuse kohta.

1990. aastatel loodi Tartus KL arhiiv, hilsem Kaitsevõu muuseum. Arhiivi ja muuseumi

• Riho Ühtegi

juhataja Olavi Punga kogus kokku suure hulga KL tegevust kajastavaid materjale. Need materjalid peaksid olema üle antud Laidoneri Muuseumi. Vaatamata korduval otsimisele ei suutnud nende ridade kirjutaja materjale leida ega KL Tartu maleva loo koostamisel kasutada.

Tartus on KL üldist ajalugu ja sealhulgas ka linna ja maakonna KL loomist ja algusaastate tegevust põhjalikult uurinud Juhana Algu - endine KL peastaabi liige ja esimene ajaloopealik. Juhana Algu on kogunud kokku palju KL tegevuse alguperioodi kajastavat materjali - käskkirjad, koosolekute protokollid, aruanded, ja nende põhjal pannud kirja oma nägemusi KL ajaloo kohta. Ligi kümnekond aastat tagasi pakkus ta oma materjale pealinna meestele avaldamiseks, sai aga eitava vastuse. Kuna mitmed tema poolt kirja pandud mõtted ja arvamused ei lähe kokku ametliku ajalookäsitlusega – „Sellist ajalugu ei ole meil

tarvis“, seisavad materjalid kapi otsas ja koguvad tolmu. Mehena, kes oli juhtival tegev KL alguperioodil, rääkis Juhana Algu lahti Tartumaa maleva asutamise loo ja palju muudki ning tegi lisandusi ja täpsustusi käskkirjades. Juhana Algu oli 2004. aastal KL veteranide klubi asutaja, mille kohta on öeldud: „Meil on tekkinud uus vapside liit“. On kahju, et J. Algu poolt kogutud suur andmepagas seisab kasutult.

Väga suure töö on KL Tartu maleva ühe osa kohta ära teinud mereväe staabi osakonnajuht, vanemleitnant Kalev Konso. Tema poolt on koostatud ja paberile pandud Tartu Maleva I (esimese) malevkonna ajalooülevaade.

Kronoloogilises järjestuses on aastate 1990–2004 kohta põhjalikult kirja pandud kõik oluline malevkonna tegemistest. Esimese malevkonna endise pealikuna ja mehena, kes valdab väga põhjalikult KL Tartu maleva algusaastate teemat, aitas Kalev Konso kuldudest kokku panna tervekilti. Ka tegi ta palju olulisi täpsustusi ja parandusi. Tema käest sain lugeda „Tartu Maleva Teataja“ numbraid.

Naiskoduks (edaspidi NKK) loomisest Tartus ja Elvas ning tegemistest aastani 1998, on mälestused kirja pannud proua Asta Luksepp, üks NKK Tartu ringkonna taasasutajatest. Asta Luksepp kirjeldas põhjalikult NKK loomist ja rääkis ka Elva kaitseleitlaste tegemistest.

Elva kaitseleitlaste kohta on palju materjale kogunud proua Leili Saarman. Tema poolt kogutu asub Elvas Tartumaa Muuseumis. Mitmeid tema poolt kogutud materjale

• Tarapita poisid 1989. a

on kasutatud Tartu linna ja maakonna KL loo kirjutamisel.

Noorte Kotkaste (edaspidi NK) ja Kodutütard (edaspidi KT) tegemiste kohta linnas ja maakonnas on terve arhiivijao materjale kogunud proua Endla Peets, üks NK ja KT liikumise taasalgatajaid Eestis. Tema poolt kogutud materjalid aitasid oluliselt kaasa NK ja KT algusaastate tegevuse kirjapanemisel.

NK liikumise üks eestvedajaid Leonhard Pumper rääkis NK ja KT tegevuse algusaastast

Et lihtsustada andmete kogumist, saatsin malevkondade ja kompaniide pealikele küsimustiku. Mis aastal on üksus loodud, kelle allub, pealike nimed, liikmete arv, traditsioonilised üritused jne. Kõik vastuselehted jõudsid kenasti tagasi.

Otsest äraütlemist ja tõrjuvat suhtumist esines paar korda. Küll aga algatas üks tegelane diskussiooni teemal „ajalugu saabus kirjutada ainult inimese, kes on ise sündmused, mida ta kirjeldab, osa võtnud“. Iseenesest ei ole see halb mõte.

• Mati Mumm

kaitseleitlaste nimede juures avaldatud auastmeid. Palun vabandust.

Selts „Tarapita“ algusaastast ja tegevusest rääkisid ning hiljem parandasid ja täiendasid lugu Arvi Asi, Kalle Eller, Aigar Pöder, Tõnis Tolpts ja Kalle Toobal.

Oma osa andsid maleva pealikud Meelis Säre, Harri Henn, Aivo Kapten ja Asko Aren. Väga palju aitas kaasa endine naabrimees Haaslava vallast, Harri Henn, kes andis kasutada materjale, tegi parandusi ja täpsustusi ning andis head nõu.

Mati Mumm rääkis KL algusaastast, sealhulgas ka niisugustest tegemistest, millest kunagi raamatus ei kirjutata. Ka andis ta kasutada suure fotokogu ning tegi hiljem käskkirja täpsustusi ja parandusi. Esimese malevkonna kohta esitasid andmeid Ivo Ingel ja Raivo Harak.

Elva malevkonna loomise ja praeguse tegevuse kohta esitasid andmeid ja aitasid lugu kirjutada Ernst Raiste, Aado Mets ja Aarne Salo.

Tamme malevkonna kohta saatsid andmeid Harri Henn ja Tarmo Pihlik. Akadeemilise malevkonna loo koostamisel abistas ja saatis materjale Ernst Tungal. Akadeemilise poole pealt lootsin korraldada Revelia liikmete abile, kes astusid 8. mail 1990 in corpore KL liikmeks. Kahjuks aga ei võtnud tolalased korporandid vaevaks vastata.

Põhja Tartumaa kaitseleitlaste tegemised panid kirja Uudo Jõgi ja Raigo Pool. Staabikompanii kohta esitas andmeid Mati Aluper. Tema rääkis ka palju huvitavat KL Tartu maleva algusaastate kohta.

Valvekompanii tegemistest kirjutas Ragnar Loot. Sisevete divisjoni loo aitas koostada Karol Kolk.

KL Tartumaa üksuste kirjeldamiseks juures sai läbi helistada maakonna üksuste endised ja praegused pealikud Aivar Kaldjärv, Karl Kellamäe, Heiki Kortspän, Jüri Saarkivi, Tõnu Tahti, Eduard Tori, Urmas Pleksner, kes kõik oma panuse andsid.

Otepää kaitseleitlastest kirjutas loo Esmar Naruski.

NKK loo kirjutamisel kasutasin Asta Lukksepa lahkel loal tema poolt kogutud materjali. NKK tänasest päevast kirjutas põhjalikult Nele Sarrapik.

Kodutütard ja noortkaste kohta andis arhiivimaterjale Endla Peets ja täiendasid lugu Leonhard Pumper, Ülle Närksa, Mirjam Link ja Martin Erstu.

Asjakohaseid soovitusi ja märkuseid tegi ning head nõu andis „Kaitse Kodu“ peatoimetaja ja toimetuskolleegiumi liige Ivar Jõesaar, kes oli „transamees“. Temaaga koos sai palju kordi sõidetud pealinnas ja tagasi.

Tänu tublide inimeste abile oli jaanuaris 2008 valmis 42 leheküljeline käsikirja.

Sooviga haarata tegijate ringi võimalikult palju inimesi, oli käsikirja enam kui kuu aega Tartu malevas saadaval. Kui mitte kõik, siis vähemalt igat masti pealikud said seda lugeda ja täpsustusi ning tähelepanekuid teha.

Ka saatsin elektroonilise postiga käsikirja peamistele abilistele üle vaatamiseks.

Sisuliselt muudatusi praktiliselt ei olnud. Tehti mõned parandused, lisandusi ja soovitusi, mis said arvesse võetud. Ühe peatüki läbivaatamisel oli parandatud kirjavigu ja mitu lehte täis kriipsutatud. Parandamise juures liigutati ära kirjavahemärgid, mis olid toimetuse poolt kokkuleppeliselt just niimoodi paika pandud. Aga abiks oli seegi.

Edasi läks käsikirja toimetuskolleegiumi kätte. Siin jäi temast järele täpselt pool. Toele au andes tuleb tunnustada, et Tartu maleva käsikirja oligi nõutust mahukam ja vajab kärpimist.

Seda, mis kärpimata jäi, võib raamatust lugeda.

Otsustasin kohe alguses, et tekst on minu poolt, aga Tartu loo juurde minevate fotode valik tehakse malevas. Asi läks ka käima, kuid kahjuks tulemust ei olnud. Lõpuks tuli piltide valik teha ikkagi minul endal olukorras „kui sa kohe täna pilte ei esita, siis läheb Tartu lugu ilma fotodeta trüki“.

Hinnangud raamatule on olnud enamasti positiivsed. Tartu lugu las kommentaare teised. Loodan, et raamatu „Eesti eest“ kirjutamise käigus kogutud materjalid saavad kunagi tulevikus ilmuva Kaitseleitlaste Maleva ajaloo kirjutajate esimeseks abimeheks.

Taivo Kirm
Sillaotsa Põhikooli
õpetaja
I malevkonna
kaitseleitlane

